

วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ Historical Research Methodology in Nursing

ปรังทิพย์ ทาเสนาะ เอลเทอร์¹ พัชร ใจการุณ² ศิริพันธ์ ศิริพันธ์³

Prangthip Thasanoh Elter¹ Patcharee Jaigarun² Siriphan Siriphan³

¹วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี นครราชสีมา

¹Boromarajonani College of Nursing Nakhon Ratchasima

²วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์

²Boromarajonani College of Nursing Sanpasithiprasong

³คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

³Faculty of Nursing, Princess of Naradhiwas University

¹Corresponding author: Prangthip Thasanoh Elter; Email: prangthip@knc.ac.th

Received: 18 September 2019 Revised: 20 October 2019 Accepted: 14 March 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการวิจัยที่ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตเพื่อเรียนรู้ปัจจุบันและอนาคต การนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มาใช้ในการทำวิจัยทางการแพทย์ยังไม่เป็นที่นิยมอาจเนื่องจากนักวิชาการบางส่วนเห็นว่าเป็นเพียงการสืบค้นและเรียบเรียงข้อมูลเท่านั้นไม่ใช่การวิจัยที่แท้จริง ขณะที่นักวิชาการอีกฝ่ายหนึ่งได้ตระหนักถึงคุณค่าของวิธีวิจัยนี้ได้ก่อให้เกิดสมาคมขึ้นในหลายประเทศ สำหรับในประเทศไทยมีงานวิจัยที่ใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ทางการแพทย์พยาบาลน้อยมาก บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอความรู้เบื้องต้นในการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์พยาบาล แนวทางการพิจารณาคุณภาพของบทความที่ตีพิมพ์โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยนี้และนำเสนอประเด็นที่เป็นไปได้ในการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์พยาบาลในอนาคต

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์; การพยาบาล; วิธีวิจัย

Historical Research Methodology in Nursing

Prangthip Thasanoh Elter¹ Patcharee Jaigarun² Siriphan Siriphan³

¹Boromarajonani College of Nursing Nakhon Ratchasima

²Boromarajonani College of Nursing Sanpasithiprasong

³Faculty of Nursing, Princess of Naradhiwas University

¹Corresponding author: Prangthip Thasanoh Elter; Email: prangthip@knc.ac.th

Received: 18 September 2019 **Revised:** 20 October 2019 **Accepted:** 14 March 2020

Abstract

Historical research is a research process that helps researchers understand past events in order to better understand the present and future events. Conducting historical research in nursing is uncommon, since some scholars consider it as only data collection and organization but not research. However, other scholars are aware of its value and have founded associations in many countries. There are very few nursing researchers employing historical research methodology in Thailand. The purpose of this article is to present the basic tenets of historical research methodology, its critiquing guidelines, and potential scope for future historical research in nursing.

Keywords: historical research; nursing; research method

ความเป็นมาและความสำคัญ

การวิจัยทางการแพทย์เป็นกระบวนการที่เป็นระบบและได้รับการวางแผนอย่างดีและมีตรรกะ เพื่อสืบค้นหาความรู้ใหม่หรือก่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งในประเด็นที่ยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน¹จากนิยามดังกล่าวจึงนับได้ว่าการวิจัยทางการแพทย์ได้เริ่มต้นเมื่อมีสฟลอเรนซ์ ในติงเกลตั้งคำถามว่า มีความผิดอันใดบ้างที่มีได้มีสาเหตุมาจากโรค แต่มีสาเหตุมาจากพยาบาล² ส่วนการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (historical research) เป็นประเภทหนึ่งของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่แบ่งตามเกณฑ์เวลาเป็น 3 ประเภท คือ 1) วิจัยเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อหาข้อเท็จจริงในอดีตโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำมาตีความและตรวจสอบยืนยันว่าข้อมูลนั้นเป็นความจริง ก่อนจะนำมาจัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ และบูรณาการให้เห็นเป็นภาพใหม่ที่เชื่อมโยงกัน 2) วิจัยเชิงปัจจุบัน (contemporaneous research) ที่มุ่งศึกษาข้อเท็จจริงในปัจจุบัน และ 3) วิจัยเชิงอนาคต (futuristic research) ซึ่งมีเป้าหมายในคาดคะเนอนาคตของบุคคลหรือองค์กรเพื่อการวางแผนเตรียมการรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้น การนาระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มาใช้ทางการแพทย์เอื้อให้นักวิจัยได้เข้าใจลำดับการเกิดเหตุการณ์ในอดีตทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้างส่งเสริมให้นักวิจัยได้มองเห็นแง่มุมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทนั้น³ และสามารถประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาอดีตเพื่ออธิบายเหตุการณ์ในปัจจุบันและอนาคต

พัฒนาการทางการแพทย์ในประเทศไทยมีมานานกว่า 120 ปี นับตั้งแต่การก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลแห่งแรกในปี พ.ศ. 2439^{1,4} แต่การใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ยังไม่เป็นที่นิยม ผลการสืบค้นฐานข้อมูลในเดือนมิถุนายน 2562 โดยใช้คำค้นว่า Historical research Historical study Historical method และ Historical methodology และจำกัดขอบเขตการสืบค้นไปที่ Abstract โดยไม่จำกัดปีที่พิมพ์ พบบทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย (Thai Journal Online) จำนวน 518, 699, 244 และ 88 ฉบับตามลำดับ เมื่อเพิ่มเติมคำค้น Nurse หรือ Nursing พบจำนวนบทความไม่เกิน 3 ฉบับ และเมื่อสืบค้นในฐานข้อมูลเอกสารฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยของประเทศไทย (Thai Digital Collection: TDC) และฐานข้อมูล CINAHL-Complete โดยใช้คำค้นชุดเดียวกัน พบผลลัพธ์ในลักษณะเดียวกัน เช่น เมื่อใช้คำค้น Historical research พบผลลัพธ์ใน TDC 44 รายการ และมีวิทยานิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์เพียง 3 รายการเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับการพยาบาล ส่วนใน CINAHL-Complete พบ 240 รายการ เมื่อเพิ่มคำค้น Nurse และ Nursing พบบทความ 104 รายการ และ 127 รายการ ตามลำดับ

จากการที่ประเทศไทยมีพัฒนาการทางการแพทย์มายาวนานกว่าศตวรรษแต่การท้าววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์มีไม่มากเท่าที่ควร อาจทำให้ความรู้บางอย่างไม่ได้ถูกค้นพบหรือยืนยัน ผู้เขียนจึงเขียนบทความนี้เพื่อเป็นแนวทางเริ่มต้นสำหรับนักศึกษาหรือนักวิจัยทางการแพทย์ที่สนใจใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์โดยเนื้อหาในบทความได้นำเสนอคุณค่าและความรู้เบื้องต้นในการท้าววิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ ตัวอย่างการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ตลอดจนแนวทางการพิจารณาคุณภาพของบทความที่ตีพิมพ์โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยนี้

ความสำคัญของวิจัยเชิงประวัติศาสตร์กับการพยาบาล

ประวัติศาสตร์ทางการแพทย์เริ่มต้นเมื่อ มีสฟลอเรนซ์ ในติงเกล เปิดโรงเรียน Nightingale Training School for Nurses ขึ้นเป็นครั้งแรกที่ประเทศอังกฤษในปี ค.ศ. 1860 ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ผู้นำทางการแพทย์หลายท่านได้ยอมรับคุณค่าของความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โดยองค์กรด้านการศึกษายพยาบาลที่สำคัญคือ The National League of Nursing Education ได้ตีพิมพ์แนวทางการดำเนินหลักสูตรซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับคุณค่าและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ในปี ค.ศ. 1971, 1927 และ 1937 แต่ช่วงทศวรรษที่ 1970 ได้ลดความสำคัญลง ส่งผลให้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีน้อยลงด้วย³

แม้ว่านักวิชาการบางส่วนจะเห็นว่าการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นเพียงการเรียบเรียงข้อมูลไม่ใช่การวิจัยเพราะระเบียบปฏิบัติการง่ายเกินไป แต่มีผู้นำทางการพยาบาลจำนวนไม่น้อยที่ยอมรับว่าเป็นการวิจัยที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงข้อมูลและแสดงผลที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยกระบวนการวิจัย จึงได้รวมกลุ่มกันเป็นองค์กรในหลายประเทศ โดยมีจุดประสงค์ร่วมกันคือ สนับสนุนการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เช่น The American Association for the History of Nursing (AAHN) ก่อตั้งขึ้นในปี 1978⁵ และ The Australian Nursing History & Midwifery Project เป็นต้น องค์กรเหล่านี้ได้จัดการประชุมและแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการกันอย่างต่อเนื่อง AAHN สนับสนุนการประชุมทุกปีและเผยแพร่จุลสารชื่อ The Bulletin ปีละ 4 ครั้ง ร่วมตีพิมพ์วารสาร Nursing History Review ปีละ 1 ครั้ง และ The International Council of Nursing and Sigma Theta Tau ได้บรรจุการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการประชุมของสมาคม⁶

ในด้านการศึกษา AAHN สนับสนุนให้บรรจุการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการพยาบาลลงในหลักสูตรการพยาบาล โดยเชื่อว่าจะเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาได้รับมรดกและลักษณะของความเป็นพยาบาลอย่างมีอาชีพ นอกจากนี้การเรียนการสอนที่มุ่งให้นักศึกษาได้เข้าใจเหตุการณ์ในอดีตโดยวิเคราะห์ให้เห็นความสำคัญทางประวัติศาสตร์ รู้จักการพิจารณาหลักฐานและการทดสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน ยังเป็นการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงประวัติศาสตร์ (historical thinking) ซึ่งเป็นมโนทัศน์สำคัญได้อีกด้วย⁷ ปัจจุบันมีหนังสือที่เผยแพร่การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการพยาบาลสำหรับนักวิจัยและนักศึกษาที่สำคัญ ได้แก่เรื่อง Nursing Research Using Historical Methods: Qualitative Designs and Methods in Nursing บรรณาธิการโดย de Chesnay⁸ ซึ่งนำเสนอระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัย และเรื่อง Routledge Handbook on the Global History of Nursing บรรณาธิการโดย D'Antonio, Fairman และ Whelan⁹ ซึ่งนำเสนอผลการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการพยาบาลจากหลายประเทศเช่น สหรัฐอเมริกาและอังกฤษ เป็นต้น

แนวคิดพื้นฐานของการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

การออกแบบการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์อาจตั้งอยู่บนแนวคิดปฏิฐานนิยมและปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ (positivistic or neo-positivistic school) หรือแนวคิดจิตนิยม (the idealist school) การวิจัยที่ออกแบบบนพื้นฐานของแนวคิดปฏิฐานนิยมและปฏิฐานนิยมสมัยใหม่จะมีลักษณะเอนเอียงไปทางการทำวิจัยเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ¹² เน้นการลดทอนประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นกฎสากล (universal law) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจำแนก ยืนยัน หรือจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลดังที่พบในการออกแบบงานวิจัยเรื่อง Men in Nursing: Academic Education After Graduation and Professional Trajectory¹⁰ ส่วนการวิจัยที่ออกแบบบนพื้นฐานของแนวคิดจิตนิยมจะมีลักษณะเอนเอียงไปทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพมากกว่า โดยเน้นการเข้าถึงเหตุการณ์จากมุมมองของคนในหรือผู้ให้ข้อมูล (insider) พยายามที่จะเข้าใจความคิดของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ศึกษาในช่วงเวลา สถานที่ และสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วนำเสนอข้อมูลด้วยการบรรยายดังในงานวิจัยเรื่อง The Model Professionalism in the Implementation of the Nursing Process (1979-2004)¹¹

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์และผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การสร้างความคิดล่วงหน้าว่าจะเกิดอะไรขึ้นถ้าตัวแปรมีการเปลี่ยนแปลงจะช่วยวางกรอบสิ่งที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจนและตรงประเด็นมากขึ้น นักวิจัยอาจเริ่มต้นด้วยการกำหนดกรอบเวลาของเหตุการณ์ที่ศึกษาแล้วติดตามลำดับการเกิดของเหตุการณ์นั้น พร้อมทั้งพิจารณาและประเมินความหมายหรือความสำคัญของผลการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก่อนที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับตัวแปรที่มีส่วนร่วมในการทำให้เกิดเหตุการณ์ โดยไม่จำเป็นต้องใช้เพียงกรอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเป็นแนวทางการทำวิจัย¹² นักวิจัยอาจใช้การวางโครงสร้างภายหลัง (superimposed structure) เพื่อช่วยเรียบเรียงข้อมูลให้เป็นระบบมากขึ้น เช่น หากนักวิจัยวางกรอบการศึกษาตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยซึ่งแบ่งเป็นภาคต่างๆ แล้วเลือกศึกษา

ภาคอีสาน นักวิจัยอาจเจาะจงเลือกศึกษาประวัติศาสตร์พื้นที่ที่ติดชายแดนเท่านั้น เป็นต้น ทั้งนี้กระบวนการทำวิจัยต้องยืดหยุ่นไม่มีกรอบสำเร็จรูปและการดำเนินการเป็นไปตามสองทิศทาง เช่น ผลจากการรวบรวมข้อมูลอาจขึ้นการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นอื่นเพิ่มเติมและผลการทบทวนวรรณกรรมอาจย้อนกลับไปกำหนดประเด็นการศึกษาได้เช่นเดียวกัน

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ช่วยให้นักวิจัยได้ย้อนกลับไปศึกษาความคิด เหตุการณ์และการปฏิบัติทางการแพทย์ในอดีตด้วยมุมมอง วิธีการและการตีความใหม่ มีการตรวจสอบยืนยันข้อมูลจนนำไปสู่ความรู้หรือข้อสรุปใหม่ที่มีประโยชน์ต่อการพยาบาลในปัจจุบันและอนาคต ตัวอย่างจากงานวิจัย เรื่อง The Model Professionalism in the Implementation of the Nursing Process (1979–2004)¹¹ นักวิจัยศึกษาความท้าทายในการนำกระบวนการพยาบาลมาใช้ในโรงพยาบาลเป็นครั้งแรก ผลการศึกษาพบว่าความท้าทาย ได้แก่ การพยาบาลที่ขาดความรู้เรื่องกระบวนการพยาบาล มีภาระความรับผิดชอบมากเกินไป อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย ขาดแคลนอุปกรณ์เครื่องใช้ และทีมสหสาขาวิชาชีพไม่ให้ความสำคัญ ผลการศึกษานี้ทำให้พยาบาลในปัจจุบันได้เรียนรู้ว่าการนำนวัตกรรมทางการแพทย์มาใช้ในหน่วยงานต้องเริ่มต้นด้วยการให้ความรู้แก่ผู้ใช้ สร้างความเข้าใจในทีมสหวิชาชีพ จัดสิ่งแวดล้อมให้รู้สึกปลอดภัย เตรียมเครื่องใช้ที่จำเป็นให้ครบถ้วน และจัดสรรเวลาให้มีโอกาสได้ใช้นวัตกรรมนั้นอย่างเหมาะสม จากการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มีคุณค่าและความสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพพยาบาลดังกล่าว จึงควรมีการขยายคุณค่าของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทั้งในด้านการศึกษา การวิจัย และการปฏิบัติการพยาบาล

วิธีการปฏิบัติการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับการศึกษาบุคคล สังคม และความคิด นักวิจัยสามารถปฏิบัติการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์พยาบาลใน 3 วิธี¹² ต่อไปนี้

การศึกษาประวัติศาสตร์บุคคล (biographical history) เป็นการศึกษาชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่อาศัยอยู่ในช่วงเวลาหรืออยู่ในเหตุการณ์ที่นักวิจัยสนใจศึกษา โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงเสมอไป การศึกษาประวัติศาสตร์บุคคลจะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจค่านิยม ความคาดหวัง ความตึงเครียดและการขัดแย้งในช่วงเวลาและวัฒนธรรมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ ในการทำวิจัยนักวิจัยต้องศึกษาวรรณกรรมให้คุ้นเคยกับสังคมในช่วงเวลานั้นและตีความหมายข้อมูลที่รวบรวมได้ประหนึ่งว่าตนเองได้อาศัยอยู่ในสังคมเดียวกับบุคคลที่เป็นเจ้าของชีวิตประวัตินั้น เพื่อให้การวิเคราะห์และแปลความหมายข้อมูลมีความแม่นยำและไม่มีความลำเอียงจากระยะเวลาที่ห่างกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ทางสังคม (social history) เป็นการศึกษาเหตุการณ์ประจำวันของคนในสังคมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเพื่อที่จะเข้าใจคุณค่าและความเชื่อที่ซ่อนอยู่ในสังคมที่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศ ชนชั้น เชื้อชาติ และชาติพันธุ์ เช่น การวิจัย เรื่อง Men in Nursing: Academic Education after Graduation and Professional Trajectory¹⁰ พบว่าในช่วงระยะเวลา 50 ปี ที่เป็นกรอบเวลาของการวิจัย มีพยาบาลชายที่จบการศึกษาจากคณะพยาบาลศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งของประเทศบราซิลจำนวน 59 คน นักวิจัยได้ศึกษาบุคคลเหล่านั้นและทำบันทึกประวัติ เช่น สัญชาติ ชาติพันธุ์ ศาสนา และประวัติการศึกษาต่อเนื่องหลังจบการศึกษา เพื่อเก็บไว้เป็นฐานข้อมูล นักวิจัยได้เรียนรู้การพยาบาลของประเทศบราซิลในช่วงเวลานั้นค่านึงถึงเรื่องเพศเป็นสำคัญ พยาบาลส่วนมากจะเป็นเพศหญิง พยาบาลชายมีน้อยและอาจมีความลำบากในการก้าวเข้าสู่วิชาชีพ ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือพิมพ์ของคณะแพทย์ที่กล่าวถึงการรับนักศึกษาชายของคณะพยาบาลว่า “We welcome the strong sex...” “the boy is distinct and ‘external’!!!” (ups !?!) เป็นต้น การศึกษานี้ช่วยให้วิชาชีพพยาบาลในปัจจุบันเห็นความสำคัญกับบุคลากรในวิชาชีพอย่างเท่าเทียมกัน และให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและให้โอกาสซึ่งกันและกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ทางปัญญา (intellectual history) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความคิดของบุคคล ที่ประเมินแล้วว่าเป็นนักคิด (thinker) ที่ชาญฉลาดในเรื่องที่เลือกศึกษา โดยอาจศึกษาความคิดของบุคคลหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น หรือศึกษาการเปลี่ยนแปลงความคิดของบุคคลนั้นเมื่อเวลาผ่านไป จุดอ่อนของการวิจัยนี้คือวิธีการศึกษาหรือผลการวิจัย

ไม่มีความชัดเจนเนื่องจากข้อมูลหลักฐานอาจไม่ครบถ้วน นักวิจัยจึงต้องมีความพร้อมในการเผชิญกับจุดอ่อนดังกล่าว และต้องเข้าใจความขัดแย้งระหว่างมุมมองและแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการศึกษา ความพร้อมนี้จะช่วยให้ นักวิจัยสามารถออกแบบ การวิจัยอย่างสร้างสรรค์และมุ่งมั่นสนใจเฉพาะประเด็นวิจัย

เมื่อพิจารณาผลงานผลการวิจัยทางการพยาบาลที่สืบค้นได้จากฐานข้อมูลในประเทศไทยและระบุว่าใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์นั้น พบว่าไม่มีรายงานใดระบุวิธีการปฏิบัติการวิจัยดังกล่าวอย่างชัดเจน เมื่อวิเคราะห์ตามวิธีวิทยาการวิจัยที่อธิบายไว้ในรายละเอียดข้างต้นแล้ว อาจอนุมานได้ว่าวิทยานิพนธ์เรื่อง วิสัยทัศน์ผู้นำทางการศึกษาพยาบาล: ศึกษารณิรศ.ดร. วิเชียร ทวีลาภ¹³ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ทางปัญญา ส่วนดุชนิพนธ์เรื่อง วิวัฒนาการบทบาทวิชาชีพชั้นนาริต่อการจัดการศึกษาพยาบาลศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาไทย¹⁴ เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม

ขั้นตอนของการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ขั้นตอนในการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ Streubert และ Carpenter¹² ได้แบ่งเป็น 4 ระยะ คือ 1) ระยะสร้างข้อมูลประกอบไปด้วยการพัฒนาจุดเน้นของการศึกษา การเลือกหัวข้อที่จะศึกษาและการทบทวนวรรณกรรม 2) ระยะจัดการข้อมูลประกอบด้วย การระบุแหล่งข้อมูล ตรวจสอบยืนยันความจริงแท้และความน่าเชื่อถือของข้อมูล 3) ระยะการวิเคราะห์ข้อมูลและ 4) ระยะตีความข้อค้นพบรวมทั้งการเขียนรายงานผลการวิจัยเพื่อให้ นักวิจัยได้เข้าใจขั้นตอนการวิจัยง่ายขึ้น Lewenson และ McAllister⁴ ได้แบ่งเป็นขั้นตอนสั้น ๆ 6 ขั้นตอนคือ 1) ระบุประเด็นที่สนใจ 2) ตั้งคำถาม 3) กำหนดหัวข้อ 4) ทบทวนวรรณกรรม 5) ตีความข้อมูล และ 6) นำเสนอผลการศึกษา ในบทความนี้ผู้เขียนแบ่งการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็น 4 ระยะคือ 1) ระยะกำหนดหัวข้อการวิจัยและกำหนดแหล่งข้อมูล 2) ระยะรวบรวมและตรวจสอบยืนยันข้อมูล 3) ระยะวิเคราะห์และตีความหมายข้อมูล และ 4) ระยะเขียนรายงานผลการวิจัยซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะกำหนดหัวข้อการวิจัยและกำหนดแหล่งข้อมูล

นักวิจัยควรเลือกหัวข้อที่ตนเองสนใจ มีความถนัด และต้องมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ (historical significance) มากพอที่จะมีผู้บันทึกไว้ในแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยอาจเป็นเหตุการณ์ บุคคลหรือการพัฒนาที่ก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ส่งผลต่อคนกลุ่มใหญ่อย่างต่อเนื่อง หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเจตคติ ความเชื่อและการกระทำ เป็นต้น⁷ การมีความรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และบรรยากาศทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่จะศึกษา และความสามารถที่จะประเมินได้ว่าปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อหัวข้อที่ศึกษาอย่างไร จะช่วยในการวางแผนและปรับวิธีการศึกษาให้เหมาะสมกับข้อมูล หลังจากนั้นให้เขียนอธิบายเหตุผลที่เลือกศึกษาเรื่องนั้นด้วยภาษาที่กระชับชัดเจนและมีเนื้อหาสัมพันธ์กันอย่างสมเหตุสมผล พร้อมทั้งกำหนดจุดประสงค์และเขียนความสำคัญของการศึกษาต่อการพยาบาลและการวิจัยทางการพยาบาล ทั้งนี้ควรเขียนให้เห็นความสำคัญมากพอที่จะวางกรอบคำถามการวิจัยอย่างชัดเจนหรือทำให้เห็นแนวคิดใหม่ในการศึกษาเรื่องนั้น โดยทั่วไปไม่ต้องเขียนสมมุติฐานเพราะการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ไม่มีการคาดหวังผลลัพธ์ล่วงหน้า¹²

นักวิจัยอาจตั้งชื่อเรื่องในขั้นตอนแรกหรือขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยก็ได้ และสามารถปรับเปลี่ยนชื่อเรื่องไปตามข้อมูลที่ค้นพบได้ ชื่อเรื่องอาจเน้นเกี่ยวกับสถานที่ บุคคล ระยะเวลา พฤติกรรมมนุษย์ หรือคละกันใด ส่วนมากจะประกอบด้วยระยะเวลาและจุดประสงค์ เช่น การวิจัยเรื่อง Evolution of Caring for Dying Patients in Intensive Care Units in the United States from 1960–1981¹⁵ ทำให้ผู้อ่านทราบจุดประสงค์ของนักวิจัยว่าต้องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของการดูแลผู้ป่วยใกล้ตายในหอผู้ป่วยวิกฤตในสหรัฐอเมริกาและทราบว่าเป็นการศึกษาระยะ 20 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1960 ถึง ค.ศ. 1980 ทั้งนี้ชื่อเรื่องควรดึงดูดความสนใจของผู้อ่านและมีโอกาสสูงที่จะปรากฏในผลลัพธ์เมื่อมีการสืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์ การตั้งชื่อเรื่องจากการคัดคำโดยตรง (direct quote) จากข้อมูลอาจทำให้ชื่อเรื่องมีชีวิตชีวาและดึงดูดอารมณ์ของผู้อ่านให้มีส่วนร่วมได้ง่าย แต่อาจทำให้บทความวิจัยเรื่องนั้นไม่ปรากฏในผลลัพธ์ของการสืบค้น นักวิจัยจึงควรชั่งน้ำหนักก่อนการตั้งชื่อเรื่อง

เมื่อเลือกหัวข้อเสร็จแล้วนักวิจัยต้องตระหนักถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและศักยภาพของข้อมูลที่จะช่วยให้ นักวิจัยเข้าใจประเด็นที่ศึกษามากขึ้น โดยทั่วไปแหล่งข้อมูลแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) แหล่งปฐมภูมิ (primary sources) เป็นแหล่ง

ต้นกำเนิดของข้อมูลโดยตรง เช่น ประสบการณ์ของบุคคลหรือผลการวิจัยโดยอยู่ในรูปของจดหมาย รูปภาพและ ดุษฎีนิพนธ์ เป็นต้น 2) แหล่งทุติยภูมิ (secondary sources) ที่เกิดจากสังเคราะห์เรียบเรียงข้อมูลปฐมภูมิ เช่น หนังสือ ตำรา และ 3) แหล่งตติยภูมิ (tertiary sources) ซึ่งเป็นสื่อที่ชี้แนะแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้แก่ บรรณานุกรมหรือ ดัชนีวารสาร เป็นต้น การแบ่งแหล่งข้อมูลไม่มีการจัดกลุ่มอย่างเคร่งครัด นักวิจัยอาจใช้แหล่งทุติยภูมิให้เป็นแหล่งปฐมภูมิ ก็ได้ขึ้นอยู่กับคำถามการวิจัย แหล่งข้อมูลปฐมภูมิมิข้อดีคืออธิบายประสบการณ์ของบุคคล องค์กรและเหตุการณ์ได้ดี แต่เก็บข้อมูลได้ช้าและใช้เวลามาก ส่วนแหล่งข้อมูลทุติยภูมิมิข้อดีคือ ช่วยให้นักวิจัยเข้าถึงบริบทของช่วงเวลานั้นได้ รวดเร็วและประหยัดทรัพยากร แต่นักวิจัยต้องตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่าผู้เขียนอาจใส่ความคิดเห็นส่วนตัวเพิ่มเติม ลงไปในแหล่งข้อมูลนั้นด้วย ทำให้ความถูกต้องแม่นยำของข้อมูลลดลง

การทบทวนวรรณกรรมเริ่มต้นเมื่อนักวิจัยหาข้อมูลเพื่อระบุหัวข้อการวิจัย และดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา ที่เก็บและวิเคราะห์ข้อมูล หัวข้อการวิจัยที่ชัดเจนจะเป็นแนวทางการทบทวนวรรณกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ นักวิจัยอาจเริ่มต้น การทบทวนด้วยการสืบค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ศึกษาจากหนังสือในห้องสมุดในห้องสมุดแห่งชาติ หรือ อาจเริ่มต้นที่พิพิธภัณฑ์การพยาบาลไทย มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีห้องจัดแสดงประวัติการพยาบาลไทย ประวัติการก่อตั้ง โรงเรียนหญิงแพทยศาสตร์และการพยาบาลฯ และมีห้องจดหมายเหตุทางการแพทย์ที่มีข้อมูลทั้งในรูปสิ่งพิมพ์และ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แล้วจึงขยายขอบเขตการสืบค้นออกไปตามการขึ้นชื่อของข้อมูลเหล่านั้นนักวิจัยควรทบทวนวรรณกรรม อย่างต่อเนื่อง จนมั่นใจว่าเข้าใจบุคคลหรือเหตุการณ์มากพอที่จะตอบคำถามในประเด็นการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

ระยะรวบรวมและตรวจสอบยืนยันข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จากแหล่งปฐมภูมิที่เป็นเอกสารต้องได้รับการพิจารณาและตัดสินว่าแหล่งข้อมูลเหล่านั้นถูกต้อง หรือไม่ โดยทดสอบหาความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) เป็นการตรวจสอบยืนยันว่าแหล่งของข้อมูลนั้น เป็นของแท้ (genuine) ไม่ได้ถูกปลอมแปลงขึ้น (forged) และเป็นข้อมูลจริงที่น่าเชื่อถือ (authentic) วิธีการพิสูจน์ สามารถทำได้หลายวิธีได้แก่ การใส่ใจรายละเอียดของข้อมูล การพิจารณาความสมเหตุสมผล การเรียงลำดับเหตุการณ์ ตามปีที่เกิด ความคุ้นเคยกับพฤติกรรมมนุษย์ และการไต่ตรองข้อมูลจากสิ่งที่ค้นพบ เช่น หากนักวิจัยค้นพบสมุดบันทึก ประจำวันของพยาบาลในตึกโบราณที่เคยเป็นโรงพยาบาลมาก่อน จะค่อนข้างมั่นใจได้ว่าสมุดบันทึกนั้นเป็นของแท้ เช่นเดียวกับข้อมูลในชุดจดหมายเหตุที่ได้จากหอจดหมายเหตุหรือหอสมุดแห่งชาติมักจะถือว่ามีความถูกต้องและเป็นของแท้ เพราะจดหมายเหตุเหล่านี้จะได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นของแท้ก่อนการจัดเก็บในหอจดหมายเหตุ

ความเชื่อมั่น (reliability) สามารถตัดสินได้จากการประเมินว่าข้อมูลนั้นถูกบันทึกในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ หรือไม่ ผู้บันทึกเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีทักษะในการบันทึกหรือเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ สารที่เขียนเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกกดรูป (suppressed) หรือไม่ เพราะเหตุใด และเพื่อให้มั่นใจว่าข้อเขียนนั้นมีความแม่นยำนักวิจัยควรประเมินหลักฐานที่มีอยู่ ในช่วงเดียวกันหรือหาแหล่งข้อมูลปฐมภูมิอื่น ๆ มาสนับสนุนหรือขัดแย้งกับข้อมูลที่ได้มา ส่วนความเที่ยงตรง (validity) ทำได้โดยการวิพากษ์ภายนอกหรือวิพากษ์หลักฐาน (external criticism) และการวิพากษ์ภายในหรือการวิพากษ์ข้อมูล (internal criticism) การวิพากษ์ภายนอกเป็นการประเมินความน่าเชื่อถือของหลักฐานจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมินั้นว่าเป็นของแท้ หรือไม่ เช่น การพิจารณาอายุของสมุดบันทึกทางการแพทย์ด้วยการตรวจอายุหรือประเภทของเนื้อกระดาษ เป็นต้น หรือพิจารณาจากผู้เขียนหรือสร้างข้อมูลนั้นเป็นใคร มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้นเพียงใด ส่วนการวิพากษ์ภายใน เป็นการประเมินความน่าเชื่อถือของสาระหรือข้อมูลในหลักฐานโดยประเมินว่าสาระตรงกับหัวข้อหรือไม่ ชื่อสถานที่และบุคคล ถูกต้องหรือไม่ ผู้เขียนเป็นใคร มีอคติในการเขียนหรือไม่ เนื้อหาสอดคล้องกับเหตุการณ์อื่นที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นหรือไม่ เป็นต้น

นักวิจัยควรตระหนักว่าข้อมูลจากเอกสารแต่ละแหล่งอาจไม่ตรงกัน เช่น วิธีการพยาบาลในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่บันทึกในสมุดบันทึกส่วนตัวอาจไม่ตรงกับที่ปรากฏในจดหมายเหตุของโรงพยาบาลไทยที่เผยแพร่ในช่วงเวลานั้น และไม่ตรงกับวิธีปฏิบัติของพยาบาลคนอื่นหรือในโรงพยาบาลอื่น วิธีการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ของคนที่มีอิทธิพลต่อเรื่องที่ศึกษา แล้วบันทึกและตีความหรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (oral history)

จะช่วยยืนยันข้อมูลได้อีกทางหนึ่ง ทั้งนี้การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ที่มีการสัมภาษณ์บุคคลโครงร่างวิจัยนั้นต้องผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์ และในการสัมภาษณ์นักวิจัยควรวางแผนวิธีการเดินทาง การสื่อสาร การวางท่าทีและการบันทึกข้อมูลให้ดีเพราะบุคคลนั้นอาจอาศัยอยู่ห่างไกล มีตำแหน่งทางสังคมสูง อายุมากและมีข้อจำกัดด้านความจำและการสื่อสาร ตัวอย่างการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ในงานวิจัยของ Kongsuwan, Keller และ Chase¹⁵ ได้แก่ การสัมภาษณ์พยาบาลที่เคยดูแลผู้ป่วยใกล้ตายในสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1960–1980 จำนวน 3 คน การรวบรวมข้อมูลจากบทความที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1960–1980 และจากหนังสือที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1969–1979 เป็นต้น

ระยะวิเคราะห์และตีความหมายข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ดำเนินไปตลอดช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลเช่นเดียวกับงานวิจัยเชิงคุณภาพอื่น ๆ นักวิจัยค้นหาหลักฐานที่อธิบายเหตุการณ์หรือแนวคิด โดยการตีความข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อเขียนภาพประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่ตามข้อมูลที่รวบรวมได้นักวิจัยมุ่งค้นหาความจริง (truth) โดยการตีความข้อมูลจากการรับรู้และประสบการณ์ของนักวิจัยเอง ร่วมกับความจริงแท้ (fact) ที่มีอยู่ ดังนั้นนักวิจัยหลายคนทีวิเคราะห์ข้อมูลชุดเดียวกันอาจตีความแตกต่างกัน ทำให้ผลของการวิเคราะห์แตกต่างกันได้ เพื่อให้ผลลัพธ์ของการวิเคราะห์นั้นตรงตามความจริง นักวิจัยต้องมีสติรู้เกี่ยวกับบทบาทของคตินิยม (ideology) ที่มีผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง โดยควรถามตัวเองตลอดเวลาทีวิเคราะห์ข้อมูลว่าคตินิยมหรือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งมีอิทธิพลต่อการวิเคราะห์เหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์อย่างไร เช่น ขณะวิเคราะห์บทบาทพยาบาลในระบบสาธารณสุขไทยตามมุมมองของคตินิยมแบบพ่อกปกครองลูก นักวิจัยควรตระหนักเสมอว่าผลที่ได้อาจจะแตกต่างจากการวิเคราะห์เรื่องเดียวกันตามมุมมองของนักสตรีนิยม เป็นต้น ในระหว่างการตีความหมายข้อมูลนักวิจัยควรที่จะทดสอบและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพยายามที่จะหาความจริงทางเลือก (alternative truth) ตามหลักฐานที่สนับสนุนความจริงนั้น

ปัญหาที่พบขณะวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความลำเอียงต่อตัวอย่างทำให้การตีความไม่แม่นยำ วิธีลดอิทธิพลของการลำเอียงลงทำได้โดยก่อนและระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลนักวิจัยควรตระหนักในความรู้สึกและจุดอ่อน จุดแข็งของตนเองโดยไม่ลำเอียง (self-awareness) ควรใช้คำถาม จุดประสงค์ และกรอบแนวคิดของการวิจัยและแก่นเรื่อง (theme) เป็นแนวทางการวิเคราะห์ เพื่อจะได้ผลการวิจัยตรงตามคำถามและจุดประสงค์การวิจัย และอยู่ภายในกรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ศึกษา พยายามรักษาสมดุลระหว่างข้อมูลโดยประเมินว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิมีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันหรือไม่ นักวิจัยมีหลักฐานอะไรบ้างที่สนับสนุนความคิดเห็นของแต่ละฝ่ายควรคิดอย่างชัดเจนรอบคอบว่าต้องการอะไรจากข้อมูลบ้างและมีข้อควรปฏิบัติอย่างไร ถ้าข้อมูลนั้นอยู่ในหोजดหมายเหตุการณ์เปิดเผยข้อมูลต้องปฏิบัติตามนโยบายและกฎระเบียบของหोजดหมายเหตุณ์นั้น โดยนักวิจัยควรมีความรับผิดชอบในการใช้ข้อมูลอย่างเหมาะสมและรักษาความลับของแหล่งข้อมูลโดยเฉพาะถ้าเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีชีวิตอยู่

ระยะเขียนรายงานผลการวิจัย

การเขียนรายงานผลการวิจัยช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประเด็นที่ได้เอียงกันในเชิงประวัติศาสตร์ได้ดียิ่งขึ้น การตัดสินใจว่าข้อมูลใดควรบรรจุอยู่ในรายงานการวิจัยให้ยึดตามหลักฐานที่ค้นพบ ควรเขียนบรรยายอย่างสร้างสรรค์และมีจินตนาการโดยอธิบายสิ่งที่ค้นพบแล้วเสริมด้วยแนวคิดที่สนับสนุนสิ่งที่ค้นพบนั้น หลีกเลี่ยงสมมุติฐานที่เป็นกระบวนการคิดเอาเองตามสัญชาตญาณ (intuitive process) บรรยายเรื่องราวจากการตีความหมายว่าในระยะเวลาที่ศึกษามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้างเกิดขึ้นอย่างไร และทำไมจึงเกิดขึ้น แล้วหาความสัมพันธ์ระหว่าง เหตุการณ์ ความคิด ผู้คน องค์การ และสถาบันโดยมีฉากหลังคือ ปัจจัยด้านนโยบาย สังคม และเศรษฐกิจอาจใช้เวลาและสถานที่เป็นจุดสำคัญในการรักษาสมดุลและเป็นแนวดำเนินเรื่องวางแผนเนื้อเรื่องโดยใช้กรอบของแก่นเรื่อง (thematic framework) ที่วางไว้ในโครงร่างการวิจัย แล้วทำโครงร่างอย่างละเอียดเพื่อใช้เป็นแนวทางการเขียนตามลำดับ ทั้งนี้ควรจัดสิ่งแวดล้อมในการทำงานให้เงียบสงบเพื่อสร้างสมาธิในการเขียนและแบ่งเวลาในการเขียนทุกวัน

การเขียนควรเขียนด้วยศิลปะการเรียงร้อยอักษรให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างมีเหตุผล เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ในการตอบคำถามการวิจัย มีการเชื่อมโยงประโยคด้วยคำสันธานหรือบุพบทเพื่อให้ประโยคมีความต่อเนื่อง ราบรื่น รักษาแนวคิดสำคัญ

ที่จะนำเสนอไม่ให้ขาดตอน และมีความเที่ยงตรงลดความลำเอียงจากอคติที่มีต่อหลักฐาน ข้อมูลหรือแหล่งข้อมูล เช่น ความรู้สึกชาตินิยม ความรู้สึกแบ่งแยกด้วยศาสนาหรือสีผิว เป็นต้น โดยนักวิจัยควรอ้างอิงแหล่งข้อมูลให้ถูกต้องตามประเภทของแหล่งข้อมูลและตามข้อปฏิบัติของแต่ละสถาบัน ควรระวังไม่ใช้การอ้างคำกล่าวโดยตรง (direct quotation) ที่มากเกินไป โดยอาจเปลี่ยนมาใช้อรรถาธิบาย (paraphrase) เพื่อให้การบรรยายมีชีวิตชีวา ช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพเหตุการณ์อย่างเป็นจริงมากที่สุด

ตัวอย่างการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

การวิจัยเรื่องวิวัฒนาการของการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในหอผู้ป่วยหนักในสหรัฐอเมริการะหว่างปี ค.ศ. 1960–1980¹⁵ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาวิวัฒนาการในเรื่องดังกล่าวในช่วงเวลาที่เริ่มมีหอผู้ป่วยหนักในสหรัฐอเมริกา แหล่งข้อมูลประกอบด้วย บทความ หนังสือ และการสัมภาษณ์พยาบาลที่เคยให้การดูแลผู้ป่วยที่กำลังเสียชีวิตจำนวน 3 คน โครงการวิจัยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เนื่องจากการสัมภาษณ์บุคคล วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการอ่าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเน้นประเด็นที่สำคัญ เอกสารต่าง ๆ ได้รับการตรวจสอบความเป็นเจ้าของและวัน เดือน ปี ที่เผยแพร่ นักวิจัยทั้ง 3 ท่าน ได้ร่วมกันวิเคราะห์และตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอเป็นแก่นเรื่องและระยะเวลา คือ 1) ขาดการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นทางการสำหรับการดูแลผู้ป่วยที่กำลังเสียชีวิต (1960–1980) 2) ความเครียดและการงานที่พอกพูน (1970–1980) และ 3) การให้ความสำคัญต่อคุณภาพของการดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้าย (1970s–1980) ผลการวิจัยนี้ทำให้ได้เรียนรู้ว่าการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นทางการมีความสำคัญในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายให้มีคุณภาพและลดความเครียดให้แก่พยาบาลผู้ดูแล

การศึกษาประวัติศาสตร์และพัฒนาการของคณะพยาบาลแห่งแรกในประเทศไทย⁴ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมและสัมภาษณ์พยาบาลอาวุโส วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่าคณะพยาบาลแห่งแรกของประเทศไทยมีพัฒนาการ 3 ช่วงเวลา คือ 1) ระยะพัฒนาคณะซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพยาบาลไทยยุคใหม่ (พ.ศ. 2439–2468) 2) ระยะรับอิทธิพลจากการศึกษาทางการพยาบาลและการแพทย์จากสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2469–2498) และ 3) ระยะการเปลี่ยนจากการฝึกฝนในโรงพยาบาลเป็นการศึกษาในมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2499–2514) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพอย่างมากเมื่อมีการพัฒนาหลักสูตรการสอนเป็นระดับปริญญาตรี และวางรากฐานที่มั่นคงของวิชาชีพพยาบาลในประเทศไทยในปัจจุบัน

การพิจารณาคุณภาพของรายงานการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการพยาบาล

คุณภาพของรายงานการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย Streubert และ Carpenter¹² ได้ให้แนวทางในการพิจารณาคุณภาพของรายงานการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ตามระยะของการวิจัยดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวทางการพิจารณาคุณภาพของรายงานการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์

ประเด็นการวิพากษ์		คำถามเพื่อการวิพากษ์
ระยะการ สร้างข้อมูล	ชื่อเรื่อง	1. ชื่อเรื่องสะท้อนจุดประสงค์ของการศึกษาอย่างไร
		2. ชื่อเรื่องบอกผู้อ่านถึงประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจนอย่างไร
		3. ชื่อเรื่องแสดงให้เห็นภาพของกรอบระยะเวลาที่ศึกษาอย่างไร
การระบุหัวข้อ ที่ศึกษา		1. หัวข้อที่กำหนดสามารถทำการวิจัยได้ง่ายหรือไม่
		2. มีการศึกษาแก่นเรื่อง (theme) หรือข้อปัญหา (theses) ไດบ้าง
		3. คำถามการวิจัยคืออะไร

ประเด็นการวิพากษ์		คำถามเพื่อการวิพากษ์
การทบทวนวรรณกรรม	การทบทวน	1. วรรณกรรมหลักที่เขียนเกี่ยวกับหัวข้อที่ศึกษามีอะไรบ้าง
	วรรณกรรม	2. การทบทวนวรรณกรรมครอบคลุมช่วงระยะเวลาใด 3. ปัญหาอะไรบ้างที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างที่ศึกษาหัวข้อนี้ 4. สามารถระบุแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้บ้าง 5. ในระหว่างการทบทวนวรรณกรรม นักวิจัยได้จำกัดหัวข้อการศึกษาให้แคบลงอย่างไร 6. มีคำถามการวิจัยอะไรบ้างที่เกิดขึ้นในระหว่างการทบทวนวรรณกรรม
ระยะจัดกระทำข้อมูล	ข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ	1. นักวิจัยใช้ข้อมูลปฐมภูมิอะไรบ้าง 2. ข้อมูลเหล่านั้นของแท้ (genuine) หรือนำเชื่อถือ(authentic) หรือไม่ 3. หาความตรงภายนอกอย่างไร 4. หาความตรงภายในอย่างไร 5. มีความตรงภายนอกและความตรงภายในมีความคงเส้นคงวาหรือไม่ 6. เนื้อหาที่ศึกษาสะท้อนระยะเวลาที่ศึกษาอย่างแม่นยำหรือไม่ 7. ความจริงที่ได้มานั้นมีข้อขัดแย้งกับวันเวลาในประวัติศาสตร์ ความหมายของคำหรือประเพณีทางสังคมหรือไม่ 8. ผู้เขียนหลักเขียนคำบรรยายเมื่อใด 9. ผู้เขียนแหล่งข้อมูลเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนมาหรือเป็นเพียงผู้สังเกตการณ์ 10. ข้อเท็จจริง (fact) ถูกลดทอนลงหรือไม่ เพราะอะไร 11. มีหลักฐานยืนยันหรือไม่ 12. ให้ระบุความขัดแย้งกันของแหล่งข้อมูลทุกแหล่ง
ระยะวิเคราะห์ข้อมูล	ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ	1. นักวิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิอะไรบ้าง 2. นักวิจัยใช้ข้อมูลทุติยภูมิอย่างไร 3. มีการตรวจสอบยืนยันกับข้อมูลปฐมภูมิหรือไม่ 4. ท่านสามารถจำแนกความไม่สอดคล้องกันของข้อมูลได้หรือไม่
	การจัดระบบระเบียบ	1. การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดใด 2. การศึกษานี้ถูกจัดอยู่ในวิธีการปฏิบัติการกลุ่มใด (เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ บุคคลความคิด สังคมสตรีนิยม หรือการเมือง) 3. คำถามของนักวิจัยได้รับคำตอบหรือไม่ 4. บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ 5. ถ้ามีความขัดแย้งเกิดขึ้นในผลการศึกษา ได้มีการหาหลักฐานมาสนับสนุนเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องอย่างสมอภาค (justify) ทั้งสองฝ่ายหรือไม่
อคติ		1. นักวิจัยได้กล่าวถึงการแยกแยะอคติของตนหรือไม่ 2. ข้อมูลได้รับการวิเคราะห์อย่างมีสติหรือไม่ 3. ความลำเอียงเนื่องจากอคติมีอะไรบ้าง 4. อคติเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร

ประเด็นการวิพากษ์		คำถามเพื่อการวิพากษ์
ประเด็น จริยธรรม		1. มีการละเมิดหรือทำลายชื่อเสียงในเชิงประวัติศาสตร์หรือไม่
		2. มีความขัดแย้งระหว่างสิทธิความเป็นส่วนตัวและสิทธิที่จะรู้หรือไม่
		3. การวิจัยได้แสดงให้เห็นหรือไม่ว่าการตัดสินใจ เหตุการณ์ และกิจกรรมของบุคคลหรือองค์กรมีผลกระทบต่อสวัสดิภาพประชาชน
ระยะ ตีความผล การศึกษา	การบรรยาย	1. เรื่องราวนั้นได้อธิบายหรือไม่ว่า มีอะไรเกิดขึ้นบ้าง เกิดขึ้นอย่างไร และทำไมจึงเกิดขึ้น
		2. มีการอธิบายและตีความความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ บุคคล องค์กร และสถาบันในกรอบของบริบทที่ถูกต้องหรือไม่
		3. การยกคำพูดโดยตรง (direct quotation) เป็นอย่างไร สั้นเกินไปหรือยาวเกินไปหรือไม่
		4. การบรรยายมีความชัดเจน กระชับและน่าอ่านหรือไม่
		5. ได้แสดงให้เห็นความสำคัญต่อวิชาชีพพยาบาลหรือไม่

แปลจาก Streubert และ Carpenter¹² หน้า 250–251

ประเด็นการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์

เมื่อพิจารณาความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของการพัฒนาทางการแพทย์ในประเทศไทย ร่วมกับการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและสาธารณสุขในระยะ 120 ปีที่ผ่านมา ผู้เขียนเห็นว่ามีประเด็นที่มีความเป็นไปได้ในการพิจารณาเพื่อทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ ดังนี้

ด้านการเรียนการสอน ประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ วัฒนาการการจัดการเรียนการสอน เช่น การสอนในห้องปฏิบัติการสำหรับนักศึกษาพยาบาลและผดุงครรภ์ การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ของวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข การผลิตและพัฒนาอาจารย์พยาบาลหรือการสอบขึ้นทะเบียนประกอบโรคศิลปะ เป็นต้น หรือศึกษาบุคคลหรือองค์กรที่มีความเฉพาะในด้านใดด้านหนึ่ง เช่น การศึกษาชีวประวัติหรือประวัติศาสตร์ทางปัญญาของครูคนแรกของพยาบาลอุบัติเหตุ หรือการศึกษาประวัติศาสตร์ทางสังคมของโรงเรียนพยาบาลแห่งแรกในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือโรงเรียนผู้ช่วยพยาบาลแห่งแรก ทั้งนี้อาจกำหนดกรอบระยะเวลาตามความเหมาะสมกับหัวข้อการวิจัย เช่น กำหนดตามช่วงระยะเวลาที่สำคัญต่อการศึกษาพยาบาลตามการแบ่งของ วิเชียร ทวีลาภ² คือ ระยะต้น (พ.ศ. 2439–2468) ระยะกลาง (พ.ศ. 2469–2498) หรือระยะพัฒนาเข้าสู่วิชาชีพ (พ.ศ. 2498–2528) กำหนดตามปีที่ก่อตั้งและดำเนินการ หรือกำหนดตามระยะเวลาที่ดำเนินกิจกรรมที่สนใจศึกษา เป็นต้น

ด้านการปฏิบัติการพยาบาลและผดุงครรภ์ ประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติหรือการปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาล ตัวอย่างการศึกษาเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติการพยาบาล คือ การศึกษาประวัติศาสตร์ทางสังคมของพยาบาลชายในระบบสุขภาพไทย กำหนดกรอบเวลาศึกษาเมื่อมีการฝึกพยาบาลชายในโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์และนางพยาบาล (พ.ศ. 2457–2467) มาจนถึงปัจจุบัน ส่วนด้านการปฏิบัติการพยาบาลนั้น อาจศึกษาการปฏิบัติการพยาบาลเฉพาะอย่างในพื้นที่พิเศษ เช่น ศึกษาการกระตุ้นให้ลูกเร็วหลังการผ่าตัด การพยาบาลในหน่วยอุบัติเหตุและฉุกเฉิน หรือการทำคลอดในพื้นที่สีแดงซึ่งเป็นรหัสพื้นที่ที่กำหนดให้กับพื้นที่ที่มีการจัดตั้งโดยฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างเข้มแข็งในช่วงปลายทศวรรษ 2500 ถึงต้นทศวรรษ 2530¹⁶ พื้นที่ภูเขาในภาคเหนือหรือพื้นที่ชายแดนภาคใต้ เป็นต้น หรือศึกษาการปฏิบัติการพยาบาลในช่วงเวลาวิกฤติทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475) การเริ่มต่อสู้ด้วยอาวุธอย่างเป็นทางการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (เหตุการณ์ เสียปืนแตก พ.ศ. 2508) การเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชนหรือการประท้วงรัฐบาล

(เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ใน พ.ศ. 2516 และ พฤษภาทมิฬ ใน พ.ศ. 2535) ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482–2488) ช่วงสงครามอินโดจีน (พ.ศ. 2483) หรือช่วงเวลาวิกฤติด้านสาธารณสุข เช่น อหิวาตกโรคระบาดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5¹⁷

ด้านการวิจัยทางการแพทย์ เนื่องจากวิทยาการพยาบาลในประเทศไทยมีพัฒนาการมาประมาณ 50 ปี นักวิจัยมีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล การทำวิจัยประวัติศาสตร์โดยเก็บรวบรวมและตีความข้อมูลจากคำบอกเล่าของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะช่วยยืนยันความเที่ยงตรง และเพิ่มความเชื่อมั่นในข้อมูลที่ได้รวบรวมได้จากเอกสารและหลักฐานอื่น ๆ ประเด็นที่น่าสนใจศึกษา ได้แก่ การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพในแผนกพยาบาลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อมีการกำหนดให้การทำวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตพยาบาลเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2511 หรือเมื่อมีการบรรจุวิชาชีพเบื้องต้นไว้ในหลักสูตรปริญญาตรีทางการแพทย์พยาบาลทุกหลักสูตรในปี พ.ศ. 2516 หรือศึกษาชีวประวัติหรือประวัติศาสตร์ทางปัญญาของบุคคลที่มีบทบาทสำคัญด้านการวิจัยทางการแพทย์ในประเทศไทย เช่น มิส มาเบิล รีด (Miss Mable Reid) ที่ร่วมมือกับกองการพยาบาลในการทำวิจัยทางการแพทย์พยาบาลขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2517

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เป็นกระบวนการเก็บข้อมูลและทดสอบข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ผลการวิจัยที่เป็นเรื่องราวในอดีตที่ชัดเจนและเชื่อถือได้ การนำระเบียบวิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์มาใช้ทางการแพทย์พยาบาลจะช่วยให้นักวิจัยได้ทราบและเข้าใจพัฒนาการทางการแพทย์พยาบาลแต่ละประเด็นอย่างต่อเนื่องและละเอียดลึกซึ้ง ผลการวิจัยไม่ใช่เพียงความจริงที่ได้รับการพิสูจน์แล้วเท่านั้น แต่เป็นมรดกทางวิชาชีพที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน และแสดงลักษณะของพยาบาลมืออาชีพที่มีพัฒนาการมายาวนาน ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ด้านการปฏิบัติการพยาบาล การศึกษาพยาบาล และการวิจัยอย่างแพร่หลายเพื่อสร้างคุณค่าของวิชาชีพผ่านการทำวิจัย ด้านการศึกษาพยาบาล อาจมีการบรรจุหัวข้อการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ทางการแพทย์พยาบาลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนในรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการทางวิชาชีพ เพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะการคิดเชิงประวัติศาสตร์และสามารถประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยนี้ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่รวบรวมได้

References

1. Moule P, Aveyard HA, Goodman, M. Nursing research: an instruction. 3rded. Los Angeles: Sage; 2017.
2. Thaveelap V. History and revolution of Thai nursing (1896–1987). Bangkok: Wattanakit; 2007. (in Thai)
3. Lewenson S, McAllister A, Learning the historical method: Step by step. In: de Chesnay M, an editor, Nursing research using historical method: Qualitative designs and methods in nursing. New York: Springer Publishing Company; 2015.
4. Thaweeboon T, Peachpansri S, Pochanapan, S, Senachack P, Pinyopasakul W. Development of the School of Nursing, Midwifery, and Public health at Siriraj, Thailand 1896–1971: A historical study. Nursing and Health Science 2011;13(4):440–6.
5. American Association for the History of Nursing (AAHN). About AAHN [internet]. 2019 [cited 2019 June 4]. Available from <https://www.aahn.org/about-us>
6. Lewenson SB. Historical research in nursing: A current outlook. In: Beck CT. an editor, Routledge international handbook of qualitative nursing research. New York: Routledge; 2013.

7. Laksana K. Historical thinking development: Thinking about historical significance. *Journal of Liberal Art, Ubon Ratchathani University* 2016;12(2):137–58. (in Thai)
8. de Chesnay M. (an editor). *Nursing research using historical method: Qualitative designs and methods in nursing*. New York: Springer Publishing Company; 2015.
9. D’Antonio P, Fairman JA, Whelan, JC (editors). *Routledge handbook on the global history of nursing*. London: Routledge, Taylor & Francis Group; 2013.
10. de Souza Costa K, Fernandes de Freitas G, Hagopian, EM. Men in nursing: Academic education after graduation and professional trajectory. *Journal of Nursing UFPE / Revista de Enfermagem UFPE online* 2017;11(3):1216–26.
11. Alves Benedet S, Itayra Padilha M, Lima Gelbke F, dos Reis Bellaguarda ML. The model professionalism in the implementation of the nursing process (1979–2004). *Revista Brasileira de Enfermagem* 2018; 71(4):1907–1914. doi.org/10.1590/0034-7167-2017-0226.
12. Streubert HJ, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: advancing the humanistic imperative*. Philadelphia: Wolters Kluwer; 2011.
13. Sontichai P. Nursing education leader’s vision: the case study of associate professor Vichien Thavilap, Ph.D. [Master Thesis]. Bangkok: Chulalongkorn University. 1997. (in Thai)
14. Kiatkanon K. Evolution of missionary roles in providing nursing science programs in Thai higher education institutions [Doctor dissertation]. Bangkok: Chulalongkorn University. 2009. (in Thai)
15. Kongsuwan W, Keller KB, Chase SK. Evolution of caring for dying patients in intensive care units in the United States from 1960–1980. *International Journal for Human Caring* 2016,20(1):2–7. doi.org/10.20467/1091-5710.20.1.2
16. Nuanpian P. Gray zone in the red field: Reflection on free area surrounding Bantad hillside villages during the Cold war. *Rusamilae Journal* 2018;39(3):7–20. (in Thai)
17. Kacharat S. From “health” to “well-being”: The health system reform of Thailand public health. *Veridain E-Journal, Silapakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)* 2017;10(2): 2803–19. (in Thai)